

тей у напрямі їх гуманізації, педагогічної допомоги, комплексного впливу батьків, психолого-педагогічної служби на підтримку психологічного здоров'я учнів.

Навчально-виховний комплекс "Мрія" працює як цілісна установа. Тому педагоги за період перебування дітей у дошкільних групах набувають достовірних знань про те, до чого здатний кожен вихованець, які у нього працездатність, мислення, мовлення, як він адаптується до нових життєвих ситуацій. Усе це є гарантією плавного, безболісного переходу до початкової ланки освіти. Основні напрями з питань наступності між дошкільною та початковою ланками освіти: координація діяльності педагогічних, психологічних, медичних служб у створенні здоров'язбережнього середовища для навчання та виховання дітей віком від 2 до 10 років; узгодження змісту навчання в першому класі та старших групах дитячого садка; запобігання дублюванню методів навчання дошкільної освіти в початковій школі; розроблення єдиних вимог до діагностики результатів освітньої діяльності дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Початкова школа повинна спиратися на таку дошкільну підготовку: добре розвинену ігрову діяльність дітей, пріоритетне розв'язання виховних завдань, коли навчання здійснюється в контексті виховного процесу; добре розвинене усне мовлення й уява; достатню для навчання саморегуляцію поведінки; розвинену рухову і просторову координацію, уміння адаптуватися до нових життєвих ситуацій.

Висновки. Отже, сучасна педагогічна теорія і практика виходять з положення, що навчання, виховання дитини є не тільки системою цілеспрямованого плано-мірного формування світогляду, переконань і почуттів, волі і характеру, а й системою адаптації дитини до соціального середовища.

Перспективи подальших розробок у цьому напрямі полягають у створенні методичних рекомендацій з питань наступності між дошкільною і початковою ланками освіти в діяльності навчально-виховного комплексу.

Література

1. Аксарина Н.М. Воспитание детей раннего возраста / Н.М. Аксарина. – М. : Медицина, 1969. – С. 216–223.
2. Ларионова Г.Б. Работа с детьми раннего возраста в период адаптации / Г.Б. Ларионова, А.И. Данюкова, Е.А. Каралашвили // Управление дошкольным образовательным учреждением. – 2003. – № 3. – С. 80–89.
3. Большая медицинская энциклопедия. – 3-е изд. – М., 1983. – Т. 21. – С. 187–199.
4. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : АКОНІТ, 2006. – Т. 1. – 926 с.
5. Навчання і виховання учнів 1 класу: метод. посіб. для вчителів / упоряд. О.Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2002. – 464 с.

СЛАДКИХ І.А.

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ НА ПРИКЛАДІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "КРЕСЛЕННЯ"

Професійна підготовка студентів-іноземців є одним з актуальних питань вищої освіти України. Цій проблематиці присвячено чимало досліджень (А.М. Горошенко [6], Т.І. Довгодько [7], О.В. Палка [10], Л.І. Рибаченко [11] та інші), але всього комплексу проблем з цього приводу ще не вичерпано. Так, наприклад, досить актуальними є розв'язання питань, що пов'язані з організацією процесу навчання природничо-наукових дисциплін іноземних громадян на підготовчих

факультетах. Це пояснюється тим, що процес навчання має такі складові: *по-перше*, наукові знання виступають як провідний компонент змісту навчання; *по-друге*, у полі зору перебувають способи діяльності студентів-іноземців нерідною мовою. Певні аспекти дослідження вже знайшли відображення у роботі [13].

Зазначимо, що співвідношення між цими компонентами визначаються рівнями сформованості у студентів-іноземців мовної і комунікативної компетенції. Перша розвивається на заняттях з мови, і її формування є прерогативою викладача-лінгвіста, друга являє собою володіння мовою науки, формується на заняттях із загальнонаукових дисциплін. Як зазначає О.В. Палка, знання термінологічної лексики, які студенти отримали на заняттях з наукового стилю мовлення, застосовуються і засвоюються при вивченні природничих навчальних дисциплін [10]. Дійсно, це передбачає використання повного обсягу значень і форм лексичних одиниць у всіх видах мовної діяльності в навчально-професійній сфері спілкування.

На думку дослідників (Т.І. Довгодько, С.І. Селіверстова, В.І. Груцяк, С.В. Варава та ін.), у теорії і на практиці лінгвістичний принцип як головний принцип навчання мови давно поступився місцем комунікативному. Вчені зазначають, що мета навчання іноземних студентів у ВНЗ полягає у формуванні в них комунікативної компетенції, тобто набору та реалізації програм мовної поведінки залежно від здатності людини орієнтуватися в обстановці спілкування. Так, як зазначає О.В. Палка, особливість навчання російської мови як іноземної в нефілологічному ВНЗ полягає в його орієнтації на науковий стиль мови як у плані синтаксису, так і спеціальної лексики – термінології. Цільові принципи навчання російської мови як іноземної – комунікативний та фахово орієнтований – висувають на перший план дидактичні принципи, засновані на особистісно орієнтованому підході в організації навчання [13].

Отже, незважаючи на те, що принципи навчання, розроблені в дидактиці, використовуються при навчанні будь-якої дисципліни і не залежать від предмета навчання, застосування дидактичних принципів у кожній конкретній навчальній ситуації має свої особливості. Так, на сучасному етапі розвитку теорії та методики професійної освіти, підготовка майбутніх іноземних фахівців проводиться відповідно до традиційних, хрестоматійних дидактичних принципів, зміст яких скоректовано відповідно до сучасних вимог. Водночас специфіка навчання студентів-іноземців і зміст навчальної дисципліни “Креслення” вказує на необхідність формування своєї професійної дидактичної позиції, позначивши власні принципи, що відображають своєрідність наявного дидактичного досвіду.

З огляду на це *мета статті* – проаналізувати особливості практичного використання традиційних дидактичних принципів навчання креслення студентів-іноземців підготовчих факультетів; визначити доцільність дидактичних принципів активізації навчального процесу, відмінність від традиційних.

Аналіз стану досліджень і публікацій показує, що дослідженню дидактичних принципів навчання завжди приділялася належна увага. Як вважає В. Оконь, це найбільш суперечлива галузь дидактики. Вчений наголошує, що “в її межах наявні протилежні думки, які часто суперечать одна одній” [8, с. 242].

Отже, не ставлячи за мету розкриття всіх існуючих з цього приводу точок зору, необхідно все ж таки звернути увагу на такий факт. Більшість дослідників цієї проблеми йдуть шляхом: 1) створення особливої системи принципів, яка відображає специфіку навчання; 2) розробки нетрадиційних принципів, які забезпечують оптимізацію та активізацію навчального процесу. Так, традиційні дидактичні принципи

відомі ще з часів великого вченого Я.А. Коменського. Їх назви збереглися до наших часів, хоча зміст змінювався у процесі розвитку педагогіки та суміжних з нею наук.

Аналіз наукових джерел довів, що, дійсно, основними загальними дидактичними принципами, що становлять педагогічну основу навчання мови як іноземної, є такі: *науковості; системності і послідовності; наочності; свідомості й активності; міцності засвоєння; доступності*. Пізніше були виокремлені такі дидактичні принципи: своєчасність, органічність, постійність, самостійність (К.Д. Ушинський); ефективність поєднання індивідуального підходу і колективізму в навчанні, різнобічність та мотивація (В. Оконь, Г.О. Балл); мотивація навчально-пізнавальної діяльності (В. Оконь, Ю.К. Бабанський, Л.І. Божович); єдність конкретного та абстрактного, раціонального й емоційного, репродуктивного і продуктивного, зв'язку навчання з життям, оптимізації навчання (Ю.К. Бабанський, В.І. Загвязинський, М.М. Скаткіна) [2; 4; 7–8].

Не можна не погодитися з думкою С.У. Гончаренка, який наголошує, що принцип гуманізації та гуманітаризації навчання і принцип демократизації в навчанні визначаються змінами, які відбуваються в суспільному житті України, а також у системі освіти розвинених країн [5].

Так, дійсно, у педагогіці міцно закріпилися традиційні дидактичні принципи навчання, викладені вище. На цих принципах будується навчання з будь-якої дисципліни, у тому числі і креслення. Усі перелічені принципи навчання дуже тісно пов'язані між собою.

Нижче розкриємо сутнісний зміст дидактичних аспектів професійної підготовки студентів-іноземців підготовчих факультетів на прикладі навчальної дисципліни “Креслення”.

Так, *принцип науковості навчання* полягає в тому, що студентам пропонується засвоїти положення курсу “Креслення”, засновані на наукових методиках, планіметрії та нарисній геометрії. Однак засвоїти наукові методи зображень можна тільки при правильному сприйнятті предметів або явищ. Особлива роль при вивченні курсу належить міждисциплінарним зв'язкам. Так, наприклад, знання з основ геометрії необхідні при засвоєнні геометричного, проєкційного технічного креслення. На заняттях з креслення знання з геометрії закріплюються практичними вправами. Для того, щоб ці знання були засвоєні, потрібні такі умови, які забезпечують правильне сприйняття студентами-іноземцями предмета дослідження без будь-якого викривлення. Така *перша* вимога принципу науковості навчання.

Вивчити який-небудь навчальний предмет, у тому числі креслення, неможливо без пізнання студентами істотних ознак і властивостей реальних предметів (просторових образів), їхнього взаємозв'язку і відношень. Це *друга* вимога розглянутого принципу. Студенти, спостерігаючи, наприклад, навколишній світ, виділяють у ньому предмети, визначають форму, роблять уявні порівняння. При розгляді предметів (просторових образів) у студентів-іноземців на визначеному етапі навчання виділяються площинні геометричні образи: лінії – пряма, ламана, крива; найпростіші комбінації цих ліній – кути, трикутники, багатокутники тощо. У зв'язку із цим студенти обов'язково будуть формулювати найпростіші логічні судження і дійдуть висновку, що всі предмети навколо нас складаються з комбінації геометричних тіл, а лінії і точки є елементами якого-небудь зображення.

Принцип системності і послідовності навчання в кресленні означає необхідність викладати навчальний матеріал систематично відповідно до його порядку і внутрішньої логіки, вимагаючи при цьому засвоєння студентами системи знань, умінь і навичок. Відомо, що кожна ланка знань міцно засвоюється лише тоді, коли

вона ґрунтується на добре засвоєних попередніх знаннях. Так, наприклад, недостатньо засвоївши основи проекційного креслення, студенти не зможуть правильно прочитати креслення або розкласти деталь на складові геометричні елементи.

Дійсно, систематичність засвоєння графічних знань забезпечує послідовний розвиток пізнавальних здібностей студентів-іноземців. Вони повинні систематично займатися вивченням технічних деталей так, щоб елементи деталі (предмети) сприймалися ними як частини цілого. Треба навчити студентів бачити у кожному предметі його геометричну сутність, а якщо предмет складний, то вміти виділити геометричну форму кожного елемента. Тільки при дотриманні цих умов у студентів буде успішно розвиватися здатність аналізувати і синтезувати бачене. Ця якість має винятково важливе значення при читанні креслень.

Отже, принцип системності вимагає від викладача вмілого і педагогічно виправданого підбору креслень для читання. Нераціонально твердо дотримуватися при вивченні креслення програмних вимог, вивчаючи матеріал у тій послідовності, яка наявна в навчальній програмі. Незважаючи на те, що програми розробляються на основі принципу системності навчання, це лише передумова для досягнення систематичних знань у студентів. Оволоділи студенти знаннями чи ні, викладач може визначити у процесі навчання.

Принцип наочності навчання вимагає від викладача особливого підходу, за якого студенти-іноземці набувають певних уявлень. Зазначимо, що сприйняття образів студентами-іноземцями аналогічне або різниться залежно від того, до якої етнографічної групи або професійної сфери належить кожний конкретний студент. Отже, оскільки сприйняття залежить від структури суб'єктивного досвіду, індивідуального бачення світу, воно в першу чергу має залежати від професійної спрямованості особистості. Уміння виробляти і фіксувати різні позиції спостереження є вагомим складовим здатності до творчості. Людина, яка взаємодіє зі світом, часто кваліфікує його об'єкти зовсім не в тих системах класифікацій та категорій, що звичні для природничо-наукової практики. Не можна не погодитися з думкою Е.Ю. Артем'євої, яка зазначає, що актуальні властивості зовнішнього об'єкта визначаються, насамперед, ситуацією, у яку він включений: яблуко солодке для дитини, яка його зірвала, жовто-червоне – для художника-колориста, спіле – для садівника, слабокисле – для винороба [1, с. 6].

Навчання креслення пов'язано з процесом спостереження і з наступним відображенням сприйнятого предмета у вигляді ескізу, креслення або наочного зображення. Кращим методом, що збагачує спостереження, є практичне використання досліджуваних об'єктів (технічних деталей, моделей). У цьому випадку студенти самостійно сприймають на дотик форму предмета, змінюють його положення в просторі, знаходячи необхідне. Слід зазначити, що, застосовуючи наочність на заняттях з креслення, викладач мимоволі змушує студентів довше утримувати в пам'яті приклади й образи предметів. У цьому полягає роль наочності і для запам'ятовування мовних форм через установлені зв'язки між вербальним і наочно-перцептивним образом дійсності. Принцип наочності являє собою найважливіший дидактичний принцип у навчанні іншомовної лексики і є найшвидкісним прийомом запам'ятовування семантики лексичних одиниць. Наочність є першим, вищим, але не останнім і не єдиним методом.

Принцип свідомості й активності учнів у навчанні є одним з основних принципів навчання. Цей принцип вимагає, щоб досліджуваний матеріал з креслення був добре зрозумілий і обміркований, щоб студенти в процесі читання і виконання

креслень вникали у суть геометричних побудов, уявляли форму предмета за його кресленням. Отже, дуже важливо навчити студентів-іноземців самостійно формулювати і ставити запитання. Так, наприклад, при виконанні ескізу технічної деталі вони повинні цікавитися: звідки ця деталь, з якого матеріалу вона зроблена, яке її призначення. При вивченні нової теми студенти не можуть самостійно знаходити відповіді у книзі, довідниках, таблицях тощо. Це свідчить про те, що мало уваги приділялося самостійній роботі.

Принцип міцності засвоєння знань студентами вимагає такої постановки навчання креслення, при якій студенти завжди можуть відтворювати в пам'яті раніше вивчений матеріал і використовувати його як у навчальних, так і в практичних цілях. Міцність засвоєних знань залежить від методики викладання, активності студентів, від їхнього бажання подолати труднощі. Отримані знання повинні ґрунтуватися на раніше вивченому матеріалі. При правильному повторенні вивченого матеріалу в пам'яті не тільки відновлюється раніше відоме, а й розкриваються нові аспекти досліджуваного питання, а іноді і проясняється те, що раніше не було до кінця усвідомлено. Повторення на заняттях з креслення рекомендується урізноманітнити за допомогою використання наочного приладдя і технічних засобів.

Принцип доступності навчання вимагає, щоб зміст і методи навчання відповідали здібностям студентів і рівню їхнього розвитку. Специфіка навчання іноземних громадян передбачає не тільки розвиток просторового мислення, уміння бачити форму предмета. Сприйняття образів різними етнічними типами мислення студентів країн Сходу й Азії ґрунтується на етнонаціональному сприйнятті світу. Тільки завдяки майстерності і загальному розвитку викладача забезпечується доступність навчання креслення іноземців.

Застосування загальних, традиційних принципів навчання має свій конкретний прояв, свої особливості, що впливають зі специфіки дисципліни. При пошуках шляхів і методів активізації навчання іноземних громадян креслення були сформульовані такі дидактичні принципи.

Принцип професійного спілкування, що моделює умови професійних відносин. Цей принцип є особливо актуальним на підготовчому етапі навчання іноземних громадян. Формування готовності до подальшого навчання за фахом і подальшої професійної діяльності студентів ґрунтується на застосуванні цього дидактичного принципу в навчанні креслення як “мови техніки”.

Принцип навчання на високому рівні труднощів не можна розуміти буквально. Поняття “труднощі” використовується в дидактиці в різних контекстах і в неоднакових значеннях. Один з аспектів цього поняття – це “подолання перешкод”. Про працю в широкому соціально-психологічному плані К.Д. Ушинський писав, що до поняття праці органічно входить завдання боротьби з перешкодами. “Ми любимо працю, але не любимо труднощів праці, не усвідомлюючи, що праця без труднощів неможлива” [14, с. 248]. Принцип навчання на високому рівні труднощів характеризується не тим, що підвищує якусь абстрактну “середню норму труднощів”, а насамперед тим, що розкриває духовні сили студента, задає їм напрям і простір. Якщо навчальний матеріал і методи його викладання ліквідують усі перешкоди, що повинні бути подолані, то розвиток просувається мляво і слабо.

Принцип високого рівня труднощів пов'язаний з *принципом руху уперед швидким темпом*. Багаторазове повторення пройденого матеріалу на практичних заняттях, одноманітність і неправомірне уповільнення темпу створює перешкоди й унеможливує навчання на високому рівні труднощів. Постійний рух уперед сприяє безперервному збагаченню розуму студента різнобічним змістом і створює сприят-

ливі умови для все більш глибокого обміркування одержаних знань, оскільки вони додаються до широко розгорнутої системи. Цей принцип має не стільки кількісну, скільки якісну характеристику.

Принцип проблемності в навчанні є системоутворювальним фактором. Категорія “проблемність” – логічна підстава для розвитку ряду конкретно-дидактичних понять і “логічний вузол”, який включає в себе всю сукупність понять, які впливають з категорії проблемності (проблема, проблемна ситуація, вирішення проблеми, проблемне питання, задача, завдання, гіпотеза, пізнавальна самостійність тощо).

Принцип єдності освітньої, виховної й розвивальної функцій навчання показує дійсно існуючі закономірні зв'язки між усіма зазначеними в його назві функціями навчання.

Принцип стимулювання та мотивації позитивного ставлення студентів до навчання виявляє закономірний зв'язок між успішністю їхньої навчально-пізнавальної діяльності і зниженням інтересу до неї. Він показує необхідність безперервного спонукання до оволодіння змістом навчання та пропонує розглядати навчання як процес прояву активності студентів, що відповідає мотивові навчання: соціальному, професійному, пізнавальному. Цільовий і змістовний аспекти цього дидактичного принципу реалізуються при постановці завдань. Це досягається завдяки чіткому визначенню систем цілей навчання через систему вмінь, якими має опанувати той, кого навчають. Тут закладається основа для стимулювання і мотивації навчання, що потім використовується при проектуванні і реалізації дидактичного процесу.

Принцип поєднання колективної навчальної роботи з індивідуальним підходом у навчанні вимагає від викладача доцільного сполучення відповідних форм навчання. Він сприяє проведенню планових занять під керівництвом викладача як суб'єкта керівництва, так і самостійної підготовки студентів-іноземців без участі педагога.

Принцип сполучення абстрактності мислення з наочністю стосується не тільки зорової, а й слухової наочності, дотику та нюху, розглянутих у їхньому органічному взаємозв'язку. Він забезпечує закономірний зв'язок між розмаїттям почуттєвих сприймань змісту навчального матеріалу і можливістю його розуміння, запам'ятовування, збереження в пам'яті, відтворення і застосування. Таким чином, цей принцип, який вимагає поєднати в навчанні всі види наочності, має глибоку психолого-фізіологічну основу. Абстрактність мислення закономірно пов'язана з наочністю в навчанні.

Принцип орієнтованості навчання на активність особистості вказує на необхідність виявлення особистісних якостей (здібностей, інтересів, потреб) студентів-іноземців. Визнання його самобутності і самоцінності, побудови педагогічних впливів з максимальною опорою на його досвід (як суспільний, так і індивідуальний), розкриття індивідуальної своєрідності здобуття знань через аналіз способів навчальної роботи. Навчальне середовище за таких технологій не нав'язує майбутньому фахівцеві нормативи його діяльності, а створює більш комфортні умови, що надають йому можливість самому визначати траєкторію індивідуального розвитку.

Принцип відповідності навчально-інформаційної бази змісту навчання і дидактичній системі передбачає створення належних навчально-наукових умов задля ефективної праці викладачів і студентів-іноземців. Структура вищого навчаль-

ного закладу (факультету, кафедри) повинна відповідати змістові навчання і характерові дидактичного процесу.

Висновки. Дидактичні принципи є вихідними положеннями будь-якого процесу навчання. Застосування у викладанні креслення загальних принципів навчання має свій конкретний прояв, свої особливості, що впливають зі специфіки дисципліни, її освітніх і виховних завдань. Наведені результати аналізу не претендують на завершеність і знайдуть подальший розвиток у розробці проблеми.

Література

1. Артемьева Е.Ю. Психология субъективной семантики / Е.Ю. Артемьева. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 136 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса : метод. основы / Ю.К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 193 с.
3. Беспалько В.П. Слабеваемые педагогической технологии / В.П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 190 с.
4. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А.А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
6. Горошенко А.М. Ценностные ориентации иностранных студентов и особенности учебно-воспитательного процесса с представителями разных национальных регионов : дис... канд. пед. наук / А.М. Горошенко. – Л., 1985. – 210 с.
7. Довгодько Т.І. Особливості пропедевтичної підготовки студентів-іноземців та їх психолого-педагогічна адаптація у науковому середовищі вищих навчальних закладів / Т.І. Довгодько // Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении : материалы международной научно-методической конференции. – Харьков : НТУ “ХП”, 2008. – 362 с.
8. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. – М. : Высш. шк., 1990. – 382 с.
9. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. / Л.Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, А.Г. РОМАНОВСКИЙ, О.С. ПОНОМАРЬОВ та ін. – Х. : НТУ “ХП”, 2005. – 600 с.
10. Палка О.В. Підготовка іноземних студентів вищих навчальних закладів технічного профілю України до вивчення професійної лексики : дис...канд. пед. наук / О.В. Палка. – К., 2002. – 234 с.
11. Рибаченко Л.І. Підготовка іноземних студентів у навчальних закладах України (1946–2000 рр.) : дис... канд. пед. наук / Л.І. Рибаченко. – Донецьк, 2000. – 212 с.
12. Селіверстов С.І. Соціально-педагогічні умови адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі : дис...канд. пед. наук / С.І. Селіверстов. – К., 2000. – 188 с.
13. Сладких И.А. Этнопсихологический аспект адаптации африканских студентов в Украине / И.А. Сладких // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць. – Х. : НТУ “ХП”, 2008. – Вип. 18 (22). – С. 259–272.
14. Сладких И.А. Личностно-ориентированный подход в обучении студентов-иностранцев в связи с новыми мировыми тенденциями / И.А. Сладких // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : збірник наукових праць. – Х. : НТУ “ХП”, 2006. – Вип. 12 (16). – С. 268–276.
15. Ушинский К.Д. Собр. соч. / К.Д. Ушинский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1949. – Т. 9. – 248 с.

СОКОЛОВА А.В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДИТЯЧОГО ХОРОВОГО ВИХОВАННЯ В НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ БОЛГАРІЯ (20–70-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Кожна країна, спираючись на особливості соціально-економічної, політичної та освітньої систем, вільно і самостійно розвиває кращі традиції своєї культури, свій духовний потенціал. Разом з тим значну роль у цьому процесі відіграє використання кращих світових надбань. Важливість зазначеного підкреслюється в Націо-